

ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์ กลยุทธ์การต่อรองของเกษตรกรในระบบอุตสาหกรรมเกษตร-อาหาร:

กรณีศึกษาเกษตรกรผู้ปลูกมันฝรั่งในจังหวัดเชียงใหม่

ผู้เขียน นายนาวิน โสภาคภูมิ

ปริญญา ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การพัฒนาสังคม)

คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ศาสตราจารย์ ดร.อาพันธ์ กาญจนพันธุ์

อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก

รองศาสตราจารย์ ดร.วัฒนา สุกัญศีล

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

บทคัดย่อ

การศึกษานี้เป็นการศึกษาตามแนวมานุษยวิทยาเศรษฐกิจ โดยมุ่งทำความเข้าใจการครอบงำอำนาจของทุนนิยมอุตสาหกรรมเกษตร-อาหารที่ขยายตัวเข้าไปในพื้นที่ชนบท รวมถึงการปรับตัวและการต่อรองของเกษตรกร ภายใต้บริบทของการปรับเปลี่ยนโครงสร้างชนบท ผู้ศึกษามุ่งวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงอำนาจในการผลิตวัตถุดิบเข้าสู่ระบบอุตสาหกรรมเกษตร-อาหารระหว่างบริษัทอุตสาหกรรมเกษตร-อาหารกับเกษตรกร ทั้งในลักษณะการควบคุมอำนาจของบริษัทให้เกษตรกรทำการผลิตวัตถุดิบสำหรับบริษัท และการต่อรองของเกษตรกรกับความสัมพันธ์ดังกล่าว โดยวิเคราะห์ผ่านกรณีศึกษาเกษตรกรผู้ปลูกมันฝรั่งภายใต้ระบบอุตสาหกรรมมันฝรั่งทอดกรอบ ในพื้นที่กิ่งเมืองกิ่งชนบท จังหวัดเชียงใหม่

ข้อค้นพบจากการศึกษาชี้ว่า บริษัทใช้หลักการจัดการแรงงานแบบยึดหยุ่นควบคุมเกษตรกรให้ทำการผลิตสินค้าให้บริษัท โดยบริษัทใช้ตรรกะทางเศรษฐกิจ ได้แก่ การนิยามเกษตรกรพันธสัญญาให้เป็นกลไกเชิงสถาบันที่ช่วยสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจแก่เกษตรกร เพื่อให้เกษตรกรยอมรับและเข้ามาอยู่ในการควบคุมอย่างเป็นทางการ นอกจากนี้ บริษัทได้ใช้ตรรกะวัฒนธรรมควบคุมเกษตรกร โดยการสร้างเกษตรกรพันธสัญญาอย่างไม่เป็นทางการขึ้นมาในท้องถิ่น และใช้ "โบรกเกอร์" ซึ่งเป็นญาติหรือเป็นคนบ้านเดียวกับเกษตรกร ให้ทำการควบคุมเกษตรกรแทนบริษัท และ บริษัทมีการสร้างและควบคุมคุณภาพมันฝรั่งเหมือนกับการควบคุมสินค้าอุตสาหกรรมเพื่อให้เกษตรกรมีวินัยทางการผลิต

การควบคุมของบริษัทมีความขัดกันของความหมายและการปฏิบัติ ทำให้บริษัทไม่สามารถควบคุมให้เกษตรกรได้อย่างเบ็ดเสร็จ เนื่องจากบริษัทใช้เกษตรกรพันธสัญญาควบคุมเกษตรกรมากเกินไป เพื่อแสวงหากำไรจากการควบคุมราคามันฝรั่งในระบบพันธสัญญาไว้ต่ำ ทำให้การผลิตมันฝรั่งแบบพันธสัญญาไม่สามารถก่อให้เกิดความมั่นคงด้านรายได้ตามที่เกษตรกร

คาดหวัง และส่งผลให้เกิดความเสี่ยงด้านการบริโภคร่วมกับเกษตรกร เนื่องจากเกษตรกรคาดหวังว่า เกษตรพันธสัญญาจะช่วยให้เกษตรกรสามารถบริโภคความเป็นสมัยใหม่ได้ดีกว่าการผลิตแบบเดิม

แม้จะต้องเผชิญความเสี่ยงจากเกษตรพันธสัญญา แต่เกษตรกรส่วนหนึ่งก็กล้าที่จะเสี่ยง ทำการผลิตมันฝรั่งภายใต้ระบบอุตสาหกรรมเกษตร-อาหารต่อไป เนื่องจากมีต้องการของตลาดสูง และได้ผลตอบแทนดีกว่าการผลิตพืชชนิดอื่น เกษตรกรแต่ละกลุ่มสร้างกลยุทธ์การต่อรองกับ เกษตรพันธสัญญาและระบบอุตสาหกรรมเกษตร-อาหารแตกต่างกัน เกษตรกรกึ่งแรงงานและ เกษตรกรกึ่งผู้ประกอบการเลือกกลยุทธ์การต่อรองความเสี่ยงด้วยการผลิตแบบอิสระหรือการเป็น เกษตรกรอิสระ โดยการผลิตมันฝรั่งนอกพันธสัญญาและการสร้างความหลากหลายด้านการผลิต เกษตรกรกึ่งแรงงานบางส่วนเลือกกลยุทธ์การต่อรองความเสี่ยงด้วยการเป็นเกษตรกรถูกไร่ โดยการ ปรับตัวเข้าไปอยู่ในระบบพันธสัญญากับ โบรกเกอร์ในลักษณะของเกษตรกรถูกไร่เพื่อรับการ อุปถัมภ์จากโบรกเกอร์

สำหรับเกษตรกรผู้ประกอบการเลือกกลยุทธ์การต่อรองด้วยการสร้างความเป็น เกษตรกรมืออาชีพ โดยทำการเกษตรพันธสัญญากับบริษัท ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เพิ่ม ประสิทธิภาพการผลิตและเพื่อให้ได้ผลตอบแทนสูงสุด นอกจากนี้ เกษตรกรได้สร้างกลยุทธ์ การเสริมอำนาจต่อรองด้วยการรวมกลุ่มเพื่อระดมทรัพยากรจากรัฐมาใช้ในการอุดหนุนการผลิต และการตลาด โดยอ้างความเป็นชุมชนปลูกมันฝรั่งมาแต่เดิม การรวมกลุ่มเป็นองค์กรเกษตรกร และการสร้างกลุ่มแปรรูปมันฝรั่งขึ้นมาในชุมชน

การสร้างกลยุทธ์การต่อรองของเกษตรกรไม่ได้เป็นไปเพื่ออรรถประโยชน์เชิงเศรษฐกิจ เท่านั้น แต่ยังเป็น ไปเพื่อการบริโภคความหมายของความเป็นเกษตรกรสมัยใหม่ ที่เกษตรกร สามารถปรับตัวเข้ากับระบบการผลิตและตลาดแบบใหม่ได้ และมีความสามารถในการบริโภคได้ ไม่ด้อยกว่าคนในสังคมเมือง อำนาจการต่อรองของเกษตรกรขึ้นอยู่กับตรรกะทางเศรษฐกิจ(การ ครอบครองปัจจัยการผลิตและการเข้าถึงตลาด) และตรรกะทางวัฒนธรรม(ทักษะความรู้และ ความสัมพันธ์ทางสังคม) รวมถึง เจือปนใจด้านการตลาด ที่ผลผลิตมันฝรั่งในประเทศมีไม่เพียงพอ กับความต้องการของตลาด และการอุดหนุนจากรัฐ โดยการออกนโยบายค้ำประกันการผลิต การนำเข้ามันฝรั่งจากต่างประเทศเพื่อปกป้องตลาดมันฝรั่งในประเทศ

การศึกษานี้ชี้ว่า การขยายตัวของทุนนิยมอุตสาหกรรมเกษตร-อาหารสู่ชนบททำให้ เกษตรกรถูกควบคุมจากทุนนิยมมากขึ้น แต่เกษตรกรมิได้ยอมจำนนต่อการควบคุมทั้งหมด เกษตรกรแต่ละกลุ่มพยายามปรับตัวและต่อรองกับภาคการผลิตใหม่ต่างกันไป เพื่อแสดงให้เห็นถึง ความเป็นเกษตรกรสมัยใหม่มีไร่ชาวนาถ้าถึงในระบบการผลิตแบบดั้งเดิม